

Latin Amerika’da 2000 Sonrası Ortaya Çıkan Bölgesel Örgütler ve Yeni Yaklaşımlar

Canan Kışlalıoğlu¹

Özet

Latin Amerika 2000’li yıllardan itibaren siyasi ve toplumsal değişmelerin yaşandığı bir coğrafyadır. Bu değişimler örgüt yapılarının da değişmesini sağlamıştır. 2000 sonrası ortaya çıkan örgütler yapıları ve kapsamaları ile kendilerinden önce bölgede kurulan örgütlerden farklılaşmışlardır. Her biri kendi içinde farklı hedefler ve kapsamalar içermektedir. Bunun yanında Simon Bolivar’a dayandırılan bölge ülkelerinin entegrasyonu, beraber karar alma süreçleri ve ABD’den farklı politika izleyebilme kapasitelerini oluşturma bakımından benzeşmektedirler. Çalışma içerisinde ALBA, UNASUR, CELAC ve Pasifik İttifakı örgütleri incelenmiş ve her birini özgün değeri anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bölgede 2000 sonrası kurulan örgütlerin incelenmesinin başlıca nedeni; bu dönemde değişen iktidarlara bağlı olarak yeni siyasi ve toplumsal yapıların ortaya çıkmış olmasıdır. Siyasi olarak her biri farklı olsa da bölgesel entegrasyon ve ABD öncülüğü dışında hareket edebilme kapasitelerini artırma hedefleri bakımından benzer bir durum ortaya çıkmıştır. İncelenen örgütler hem bölge çapında önemli hem de başka bölgelerde model olabilecek şekilde incelemeye değerdir.

Giriş

2000’li yıllardan Latin Amerika bölgesinde ortaya çıkan yeni siyaset modelleri, kıtanın sadece politik görünümünü değiştirmekle kalmamış, kültürel ve sosyolojik değişimlerin yaşanmasını da sağlamış, tüm bunlarla beraber kıtaya özgü yeni bir kimlik yapısı ortaya çıkarmıştır. Bu kimlik bölgede kurulan örgütleri de şekillendirmiş ve Latin Amerika’da herhangi bir büyük devletin öncülük ettiği ya da şekillendirdiği örgütlerin yerine bölgesel entegrasyonu önceleyen ve özellikle sol hareketlerle şekillenen yeni örgütler ortaya çıkmıştır.

1 Doktor Öğretim Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, canankislioglu@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0003-0388-246X

Latin Amerika siyasetinde iktidar değişimine bağlı olarak politika değişimlerinin yaşanması kurulan örgütleri de etkilemiş, üye ülkelerdeki iktidar değişimleri bu örgütlerin varlığını ve gücünü etkilemiştir. Örgütlerin işleyişinin devlet yönetiminden bağımsız, istikrarlı bir politika olarak takip edilmemesi, değişen devlet başkanlarına göre örgütlere üye olma ya da örgütlerden çıkmak gibi sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Yine de 2000 sonrası kıtanın uluslararası alanda daha görünür ve ABD politikalarından ayrılmış şekilde yer alma çabaları, bu tarihten itibaren kurulan örgütleri model ve işleyiş bakımından incelemeyi gerekli ve önemli kılmaktadır.

Uluslararası alanda örgüt denildiğinde NATO, AB gibi Batı merkezli yapılar akla gelirken, bölgesel örgütlenmelerde de yine Amerikan Devletleri Örgütü (OAS)'nde olduğu gibi ABD'nin yönlendirdiği bir yapı karşımızdayken, Latin Amerika'da kurulan örgütleri incelemek uluslararası örgütler konusunda literatüre farklı bir katkı sunmayı sağlayacaktır. Bu örgütler hem ortaya çıkış koşullarıyla hem de farklı entegrasyon modelleriyle farklılaşmışlardır.

Latin Amerika'da en etkili örgüt geçmişte uzun süre Amerikan Devletleri Örgütü olmuştur. ABD'yi bölge ülkelerinin lideri konumunda tutan yapısı nedeniyle eleştirilen örgüt, 1948 yılında bölge ülkeleri arasında işbirliği için kurulmuştur. Kuruluş amacını, 2000 sonrası yönetimlerin de simge ismi olan Simon Bolivar'ın bölgesel bir birlik oluşturma misyonuyla bir tutan örgüt, bölgede demokrasiyi de öncelikli tuttuğunu açıklamaktadır (U.S. Mission to the Organization of American States). Ancak ABD çıkarlarının temel hedef olarak tutulması ve buna uymayan Küba'nın 1962 yılında örgütten çıkarılması, örgütü tartışmalı hale getirmiştir. Daha sonra 2016 yılında örgüt sekreterinin Venezuela'ya yönelik yaptırım talebi de eleştirilmiş ve Küba, Venezuela'nın yanında durarak OAS'a tekrar katılmayacağını açıklamıştır (BBC News, 2016). Amerikan Devletler Örgütü'ne yönelik tartışmalar geçmişten günümüze sürerken, Latin Amerika içerisinde çeşitli örgütlenmeler ortaya çıkmıştır. Bunlardan kimi kısa ömürlü olmuş kimi ise kıtada değişen siyasal liderlerin görüşüne göre yön değiştirmiştir. Bu noktada önemli olan bu örgütlerin yeni birer model ortaya koyup koymadıklarını anlamaktır.

Latin Amerika'da kurulan örgütleri incelerken 2000 sonrası temel alınmıştır. Bunun nedeni bu dönemde kıta genelinde Pembe Dalga olarak isimlendirilen sol iktidarlar döneminin başlangıcını oluşturması ve aynı zamanda kıta genelinde yeni bir kimlik oluşumunun da başladığı dönemi ifade etmesidir. Venezuela'da Hugo Chavez'in iktidara gelmesi, aynı zamanda Simon Bolivar isminin de ön plana çıktığı ve kıtasal birlik konusuna vurgu yapılmaya başlanmasına neden olmuştur. 2000'li yıllar boyunca Brezilya, Ekvador, Bolivya ve daha birçok ülkede yaşanan iktidar değişimleri sadece sol isimleri iş başına getirmekle

kalmamış, kıta içerisinde yerlilik vurgusunun öne çıkmasını sağlamış ve ABD ile ilişkilerin sorgulanmasına neden olmuştur. Monroe doktrininden itibaren ABD'nin arka bahçesi olarak görülen Latin Amerika ülkeleri, ABD'nin politikalarını sorgular ve karşı çıkar duruma gelmişlerdir. Kıta genelinde yerli köklere vurgu ve kıtada bağımsızlık savaşı veren liderlere itibarlarının iade edilmesi aynı döneme denk gelmiştir. Özellikle Simon Bolivar üzerinden vurgulana kıtada birlik teması, çeşitli örgütler ve yapılar üzerinden sağlanmaya çalışılmıştır. Kıta genelinde 2000'li yıllardan itibaren kurulan örgütler ayrı başlıklar şeklinde değerlendirilmiştir. Bu örgütler birbirinden farklı model oluşturmuşlar ve bölgede yaşanan iktidar değişiklikleri bu örgütlerin varlığını ve işlevini etkilemiştir. Örgütler kuruluş yılları sırasına göre değerlendirilmiştir, bu sayede kıta içerisinde yaşanan siyasi değişimlerin bu örgütleri nasıl etkilediği kronolojik bir tarih yazımını da mümkün kılacaktır.

1. ALBA - Latin Amerika Halkları için Bolivarcı İttifak (La Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América)

Latin Amerika içerisinde yapısı ve diğer örgütlerden farklı tarzıyla 2000 sonrası ilk dikkat çeken örgüt ALBA'dır. Venezuela ve Küba arasında, Küba'ya yönelik ambargolara karşı oluşturulan işbirliği daha sonrasında bir örgüte dönüşmüş ve takas sistemine dayalı bir yapı ortaya çıkmıştır. 2004 yılında Venezuela devlet başkanı Hugo Chavez ve Küba devlet başkanı Fidel Castro arasında imzalanan anlaşma ile kurulan bu örgüt, kıtanın bağımsızlığı ve bütünleşmesi için çalışmış Simon Bolivar ve Jose Marti'nin fikirlerini temel alarak bölgesel kalkınmayı ve entegrasyonu hedefleyen bir yapı oluşturmayı hedeflemiştir. ALBA, ticaret odaklı bir anlaşma olmanın ötesinde, bölgesel kimliği önceleyerek siyasi, ekonomik ve sosyal bir ittifak olarak tanımlanmıştır (ALBA Info, 2014).

ALBA'nın bölgesel kapsamda ortaya çıkış süreci, ABD'nin 2005 yılında tüm kıtayı kapsayan FTAA (Amerika Kıtaları Serbest Ticaret Bölgesi Anlaşması)'nı imzaya açmasıyla başlamıştır. Kıtayı bir serbest ticaret bölgesine çevirmeyi amaçlayan bu anlaşma, bölge ülkeleri tarafından kabul edilmemiş, ABD her ne kadar bu anlaşma için çeşitli girişimlerde bulunsa da bir sonuç elde edememiştir. ABD'nin NAFTA ile Kanada ve Meksika ile olan ticari işbirliğini tüm kıtaya yayma çabası olarak nitelenebilecek FTAA anlaşması modeli serbest piyasa ve neoliberal model kapsamında oluşturulmuştur. Bu anlaşmaya karşı ise ALBA anlaşması öne çıkarılmıştır ve FTAA'ya en sert muhalefet eden isimlerden biri dönemin Venezuela devlet başkanı Hugo Chavez olmuştur. ALBA'nın kurulmasını sağlayan süreç 30 Ekim 2000 yılında başlamıştır, bu tarihte Venezuela ve Küba arasında Küba-Venezuela Entegre İşbirliği Anlaşması

imzalanmıştır (Muhır, 20013:3). Chavez daha sonrasında bu anlaşmayı kıta genelinde bir ittifak haline dönüştürmüştür ve örgüt 11 üyeye ulaşmıştır.

Tablo 1. FTAA ve ALBA karşılaştırması (Hirst, 2011)

	FTAA	ALBA
Amaç	Serbest ticaret ve ekonomik entegrasyon yoluyla yaşam kalitesini artırmak. Doğrudan yabancı yatırımlara yönelik engelleri azaltmak.	Sosyal dışlanmayla mücadele etmek ve Latin Amerika'nın özerkliğini korumak. Teknoloji transferi ve kalkınma amacıyla ticaret ve yatırım engellerinin koşullu olarak kaldırılması.
Politika	Piyasaların gelişimini desteklemek amacıyla sübvansiyonların ve gümrük tarifelerinin azaltılması.	Yerli üretimi ve özellikle tarımsal üretimi desteklemeye yönelik politikalar.
Fikri Mülkiyet	Fikri mülkiyet haklarının (IPR) korunması.	Fikri mülkiyet haklarının (IPR) korunması.
Piyasalara Erişim	Ticareti artırmak amacıyla gümrük tarifelerinin kaldırılması.	Yerli tarım ve sanayiye teşvik etmek ve korumak amacıyla tarifelerin ve diğer mekanizmaların sürdürülmesi.
Kamu Alımları	Kamu projeleri için açılan ihalelerde piyasaların rekabete açılması.	Devlet tarafından satın alınan hizmetlerin sunumunda yerli şirketlere öncelik verilmesi.
Uyuşmazlık Çözümü	Uluslararası arabuluculuk ve tahkim yoluyla uyuşmazlıkların çözülmesi.	Uyuşmazlıkların ulusal yargı sistemleri aracılığıyla çözülmesi; yabancı şirketlerin uluslararası haklarının tanınmaması.

ALBA, IMF politikaları ile büyük ekonomik krizler yaşayan Latin Amerika ülkeleri için bir çözüm üretmeye çalışmış ve Aralık 2004'te Küba ve Venezuela arasında imzalanan anlaşma ile Latin Amerika Yatırım Fonu, Güneyin Kalkınma Bankası ve Latin Amerikan Kredi Bankası'nın kuruluşunu açıklamıştır (Government of the Republic of Cuba, 2004). Amaç, Latin Amerika ekonomilerinin ABD bankacılık sisteminden ve IMF'den kurtarılması olmuştur.

ALBA'nın temel işleyişi takas sistemi üzerinden çalışmaktadır. Buna göre ülkeler birbirleriyle ürün, hizmet ve yetiştirilmiş eleman değişimini yapabilmüş ve bu sayede çeşitli alanlarda ekonomik zorunluluktan kurtulabilmişlerdir. Bu sayede uzun süre Latin Amerika ülkelerinde çeşitli işbirlikleri sağlanmıştır; örneğin Venezuela petrol karşılığında Arjantin'den tahıl, bakliyat ve et ürünleri almış, Küba'dan ise petrol karşılığında uzman doktorları ülkesine alabilmiştir (Çelik-Wiltse, 2006:39). 2010 yılına gelindiğinde Venezuela'da bulunan Kübalı

sağlık personeli sayısı; 11.322 tanesi doktor olmak üzere toplamda 29.255 sayısına ulaşmıştır (Kirk, 2011:221). Hugo Chavez tarafından başlatılan sosyal refah programı olan Mision Barrio Adentro kapsamında birçok doktor ülkede hizmet vermiştir. Küba'ya yönelik ambargoların kırılmasını sağlayan bu sistem, Küba'nın nitelikli sağlık hizmetlerinin kıta geneline yayılmasını da sağlamıştır. ALBA ülkeleri, OAS içerisinde de Küba'ya destek vererek Küba'nın tekrar örgüt içine alınmasını talep etmişlerdir (Yaffe, 2009:155). Chavez döneminde kıtada en parlak dönemini yaşayan bu örgütlenme, Chavez'in ölümünün ve ardından kıta içerisinde iktidar değişikliklerinin yaşanmasının ardından zayıflamıştır ancak halen daha ekonomik olmayan bir entegrasyon modeli olarak örnek ve geliştirilebilir bir model olarak sayılabilir.

ALBA yapılanması kültürel, ekonomik ve siyasal entegrasyonu da amaçlamıştır. Sadece bir takas organizasyonu olarak kalmamış ve 2009 yılında ALBA Bankası kurulmuş ve sermayesinin çok büyük bir kısmını Venezuela karşılamıştır. Banka, çeşitli Latin Amerika ve Karayip ülkeleri için önemli bir kredi ve borç kaynağı haline gelmiştir. Nikaragua, Honduras ve Haiti çeşitli projeler için ALBA bankasından önemli miktarlarda kredi kullanmışlardır (Yaffe, 2009:156).

ALBA kapsamında yürütülen projelerde sağlık dışında, eğitim, açlık ve yoksullukla mücadele gibi konularda da çalışmalar yapılmıştır. Okuma yazma oranını artırmak için Küba'nın, UNESCO tarafından okuma yazma probleminin yok ettiği belirtilen Sí, Se Puede ("Evet Yapabiliriz") programı uygulamaya konmuş (UNESCO Institute for Lifelong Learning, 2021), Nikaragua açlıkla mücadele için Programa Hambre Cero (Zero Hunger Program)'ını oluşturmuştur (Hirst, 2011). Neoliberal politikalara alternatif üretme amacıyla olan ALBA, aynı zamanda üye ülkeler için ABD'nin etkisinden uzaklaşma imkânı sağlayan bir örgüt olmuştur. Buna örnek olarak Bolivya'nın uyuşturucu konusunda ABD tarafından suçlanma ve etki altına alınmasına karşı bir tepki oluşturulmuş ve 2008 yılında örgüt ABD'li uyuşturucu ile mücadele personelinin Bolivya'dan çıkarılması için işbirliği yapmıştır. Aynı yıl ALBA Bolivya'da 63 projeye doğrudan ya da dolaylı olarak 16,6 milyon dolar yatırım yapmış ve bu sayede 33.000 iş yaratılmıştır. (Kohl, 2010:118). Tüm bunların dışında Arjantin, Bolivya, Küba, Ekvador, Nikaragua, Uruguay ve Venezuela tarafından TeleSUR kanalı kurulmuş ve kanal, merkezi Venezuela'nın başkenti Caracas'ta olmak üzere 2005 yılında yayın hayatına başlamıştır. Kanalın misyonu 'Güney'deki halkların birleşme süreçlerini yönlendirmek ve teşvik etmek amacıyla sosyal misyon odaklı Latin Amerika iletişimi multimedya platformu" ve "yeni bir iletişim düzeninin inşası için bir alan ve ses" şeklinde tanımlanmıştır (teleSUR English, 2025). Kanalın mülkiyeti kamuya aittir ve

Venezuela Bolivar Cumhuriyeti İletişim ve Enformasyon Bakanlığı'nın yetkisi altında anonim bir şirket olarak kurulmuştur (González Ginestet, 2014: 31).

TeleSUR kanalının kuruluş dönemine bakıldığında, bunu sağlayan ülkelerin o dönem bölgedeki sol yönetimler olduğu anlaşılmaktadır. CNN, BBC gibi uluslararası yayın kuruluşlarının az gelişmiş olarak nitelenen Güney ülkelerine dair haberleri eksik veya taraflı vermelerine yönelik bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. TeleSUR halen daha bölgenin en önemli medya kuruluşu olarak yayın hayatına devam etmektedir.

ALBA, özellikle Chavez'in 2013'teki ölümünün ardında kıtada iktidar değişimleri yaşanmaya başlamasının ardından güç kaybetmiş ve iktidara gelen sağ yönetimler ALBA'dan çekilmişlerdir. Örgütlerden çekilme ve ya örgütlere dahil olma konusu Latin Amerika'da iktidar değişimlerine bağlı olabilmekte ve AB ülkeleri örneğinde olduğu gibi yönetimden bağımsız istikrarlı bir görünüm sergilememektedir, bu nedenle ALBA'nın yeniden güç kazanıp kazanmayacağını kıtada yaşanacak siyasi gelişmeler belirleyecektir.

2. UNASUR - Güney Amerika Ulusları Birliği (Unión de Naciones Suramericanas)

2004 yılında 12 Latin Amerika ülkesi bir araya gelerek siyasi, ekonomik ve sosyal entegrasyonu hedefleyen bir yapı oluşturmuşlardır. Güney Amerika Ulusları Topluluğu (CSN) adıyla kurulan örgüt, 2007 yılında Güney Amerika Ulusları Birliği (UNASUR) adını almıştır (Briones, 2021:159). 2008 yılında kurucu anlaşması imzalanmış ve özellikle enerji konusunda politikaları kurumsallaştırmak hedeflenmiştir. Bu amaçla Güney Amerika Enerji Konseyi (Conselho Energetico Sul-Americano - CES) kurulmuş ve bölgesel enerji politikalarını uyumlaştırmak, enerji güvenliğini sağlamak ve bölgesel işbirliğini artırmak için çalışmaya başlamıştır. Yılda bir kez toplanan örgüt, enerji açısından zengin bölge ülkelerinin bütünleşmesi için çalışmaktadır. Enerji güvenliği de UNASUR'un önemli gördüğü alanlardan biridir. UNASUR bir süre, ABD etkisindeki OAS'a karşı, kıta içi sorunlarda onun hegemonyasını ve yönlendirmesini kıran bir oluşuma dönüşmüştür. UNASUR, ABD'nin dahil olmadığı siyasi ve ekonomik çözüm yaratmak ve birlikte hareket etmek için önemli bir platform haline gelmiştir. (Nahuel, 2012: 75).

Latin Amerika doğalgaz, petrol açısından zengin bir bölgedir. Bunun dışında Itaipu, Salto Grande gibi dünyanın önemli hidroelektrik santrallerinden bazıları yine bu bölgede bulunmaktadır. Ayrıca doğalgaz boru hatları inşa edilmiş ve petrol konusunda özellikle Pembe Dalga ülkeleri arasında işbirliği geliştirilmiştir. UNASUR, enerji politikasını belirlerken doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını öncelikle, yoksulluğu azaltmayı ve çevresel kalite

arasında uyum sağlamayı hedeflemektedir (de Sylos Cintra ve de Oliveira, 2015:275).

Güney Amerika Enerji Konseyi (CES) ile Brezilya ve Venezuela enerji politikalarının belirlenmesinde önemli ülkeler olmuşlar, hatta Brezilya bölgede enerji entegrasyonunun yönlendirilmesinde bir lider konumuna gelmiştir. Ancak bölge içerisindeki iktidar değişiklikleri ve ülkeler arasındaki rekabet UNASUR'un kısa bir sürede güç kaybetmesine neden olmuştur. UNASUR'dan ayrılan ülkeler başka bir yapılanmaya gitmiş, kimi zaman da bu örgüte üye ülkeler UNASUR'u tekrar canlandırılması için çabalamışlardır.

Örgütün amaçları ile kıta içerisindeki siyasi çatışmalar çakışmış ve örgüt güç kaybetmiştir. Yine de bölgesel enerji entegrasyonu konusunda ABD'den bağımsız hareket edebilmek ya da OPEC gibi sadece belli bir enerji kaynağı üzerinden ortak politika belirleme zorunluluğunun dışında hareket edebilmek açısından bu örgüt önemlidir. UNASUR'un yeterince başarılı olmamasının sebeplerine baktığımızda, bölge ülkeleri arasında liderlik mücadeleleri, UNASUR içindeki enerji işbirliğini tıkanmaya sürüklemiş; enerji alanında ulaşılabılır sonuçlar diğer alanlara göre sınırlı kalmıştır. Ülkeler arasında çekişmelerin yanında entegrasyonu sağlayacak iletim hatları ve sınır ötesi bağlantı kapasitesi de sınırlı kalmış, bu nedenle pratik faydalar azalmıştır (Phillips, 2016:7). Aşağıda UNASUR'un hedefleri ve bu hedeflerin karşılaştığı zorluklar ve örgütün günümüzdeki durumu tablolştırılmıştır.

Temel Amaçlar	Hedefin Kapsamı	Karşılaşılan Zorluklar ve Engeller	Gerçekleşme Durumu
Siyasi Diyalog	Bölgesel krizlerin (Sınır anlaşmazlıkları, iç siyasi krizler) barışçıl çözümü ve ortak dış politika.	Üye devletler arasındaki ideolojik kutuplaşma (Sol ve sağ hükümetlerin çatışması) ve Lima Grubu gibi alternatif oluşumlar.	Kısmen Başarılı: Başlangıçta Bolivya (2008) ve Kolombiya-Venezuela (2010) krizlerinde başarılı oldu; ancak sonradan felç oldu.
Enerji Entegrasyonu	Enerji güvenliği, ortak altyapı projeleri ve bölgesel bir enerji piyasası oluşturulması.	Egemenlik devri korkusu, finansal yetersizlikler, teknik altyapı eksikliği ve Brezilya-Venezuela liderlik rekabeti.	Sınırlı: İkili anlaşmalar devam etse de, çok taraflı ve bağlayıcı bir bölgesel enerji rejimi kurulamadı.

Altyapı ve Fiziksel Bağlantı	Güney Amerika Altyapı Entegrasyonu (IIRSA/COSIPLAN) aracılığıyla ulaşım ve lojistik ağlarının geliştirilmesi.	Projelerin yüksek maliyeti, çevresel düzenlemelerdeki farklılıklar ve özel sektör yatırımlarının çekilememesi.	Kısmen Başarılı: Birçok yol ve köprü projesi tamamlandı; ancak büyük ölçekli kıtasal ağlar yarım kaldı.
Sosyal Kalkınma ve Refah	Eğitim, sağlık ve yoksullukla mücadelede ortak standartlar ve sosyal uyumun artırılması.	Üye ülkelerin ekonomik asimetrisi (büyüklük ve gelişmişlik farkı) ve bütçe kısıtlamaları.	Sınırlı: Temel sağlık ve eğitim ağları kuruldu; ancak somut bölgesel sosyal politikalar ulusal düzeyde kaldı.
Güvenlik ve Savunma	Bölgesel bir savunma konseyi kurarak askeri işbirliğini artırmak ve dış müdahaleleri azaltmak.	ABD ile olan ikili askeri ilişkiler ve ülkelerin stratejik önceliklerindeki köklü farklılıklar.	Başarılı (Kurumsal): Güney Amerika Savunma Konseyi kuruldu; ancak operasyonel gücü zayıf kaldı.

Tüm bu veriler değerlendirildiğinde çeşitli sonuçlar elde edilmiştir. Bölge ülkeleri arasında bütünlük bir uyum sağlanamamış, çok taraflı projeler yerine ikili girişimler tercih edildiği için enerji entegrasyonunu sağlayan tamamlayıcı yatırımlar sağlanamamıştır (Palestini Céspedes ve Agostinis, 2014:20), ayrıca bölgesel projeleri destekleyecek yeterli kredi ve çok taraflı finansman mekanizmaları oluşturulamamıştır. Tüm bunların dışında Brezilya merkezli bir entegrasyon projesi ile Venezuela odaklı alternatif bir liderlik modeli arasındaki çatışma enerji işbirliğini çıkmaza sokmuştur. Güçlü bir bölgesel enerji anlaşması oluşturulamamış olması işbirliğini sınırlamıştır (Palestini Céspedes ve Agostinis, 2014:14).

UNASUR için tamamen başarısız bir örgüt demek mümkün değildir, ancak o da ALBA gibi ülkelerin değişen politikalarından ve liderlerinden etkilenmiştir. Ancak hem enerji konusunda hem de bölgesel entegrasyon konusunda başarılı ve güçlendirilebilir bir örnek olarak varlığını sürdürmektedir.

3. CELAC - Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu (Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños)

Bölge örgütleri arasında en kapsamlı ve kalabalık olan örgüt 2011 yılında kurulan Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu (CELAC)'dur. 1986 yılında kurulan Rio Grubu'nun, Rio Grubu - Karayip Topluluğu Birlik Zirvesi'nin birleşmesi fikrine dayanan örgüt, 2010 yılında kurulmuş ve tüm bölge ülkelerini kapsamı amaçlanmıştır. Hem Latin Amerika ülkelerini hem de Karayipler ülkelerini kapsayan örgütün 33 üyesi vardır. Örgüt, Kanada ve

ABD hariç tüm OAS üyelerini, aynı zamanda Nikaragua ve Küba gibi ülkeleri de içermektedir. Bölge ülkelerinin birlikte karar verme çabasının ürünü olan örgüt, Kanada ve ABD gibi güçlü devletleri dışarıda bırakarak (Mallett ve Kitchen, 2023) onların etki alanının dışında karar almayı da amaçlamıştır.

CELAC, değerlendirilen önceki örgütlerin aksine ekonomik bir işbirliğinden çok siyasi bir entegrasyonu amaçlamaktadır. Sorunları kendi içlerinde çözme ve siyasi bir birlik oluşturma çabası örgütün hedefleri arasındadır. Toplamda 33 ülkeyi kapsayan örgüt, 600-650 milyon kişiyi de temsil etmektedir. OAS'ın aksine Küba'nın CELAC'a katılımı ve ideolojik olarak da çeşitlilik desteklenmiştir. CELAC, bazı ülkeler tarafından OAS'a alternatif olarak da değerlendirilmiştir. Örgüt ayrıca AB ile işbirlikleri konusunda da aktif olarak çalışan bir örgüttür.

CELAC kalıcı bir genel sekreterliğe sahip değildir, bunun yerine her yıl değişen ve dönem başkanlığının bir ülke tarafından yürütüldüğü bir yapıya sahiptir. O yüzden sadece bir forum yapısındadır ancak başka bölge ve ülkelerle işbirliği kurma anlamında bölgesel bir örgüt olarak işlevseldir (Portales, 2012:3). Bölge ülkeleri arasında çeşitli dönemlerde ön plana çıkan ülkeler farklılaşsa da OAS'a ve ABD politikalarına alternatif ve bağımsız politika üretmek bakımından önemli ve temel bir araç olarak görülmektedir (Mallett ve Kitchen, 2023). CELAC'ın kuruluş dönemine bakıldığında o dönem kıtanın önemli isimlerinden biri olan Hugo Chavez'in de ön planda olduğu görülmektedir, örgütün tüzüğünü oluşturmak için seçilen isimlerden biri Venezuela lideriyken, diğeri dönemin Şili devlet başkanı Sebastian Pinera'ydı (Caribbean Community). CELAC'ın önemli noktalarından biri farklı siyasi ideolojileri ve politikaları bir arada barındırabilmesidir. CELAC kimi değerlendirmelere göre OAS'a alternatif olarak değil, onun eksik kaldığı politika ve çözümlerde tamamlayıcı olarak da görülmektedir (Khadorich ve Jeifets, 2014:219). Aşağıda OAS ve CELAC kısa bir şekilde karşılaştırılmıştır, bu tablo iki örgüt arasındaki belirgin farkların net bir şekilde görülmesini sağlayacaktır.

Özellik	OAS (Amerikan Devletleri Örgütü)	CELAC (Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu)
Üyelik	ABD ve Kanada dahil (Toplam 35 ülke)	ABD ve Kanada hariç (33 bölge ülkesi)
Siyasi Etki	ABD'nin baskın olduğu bir yapı olarak görülür.	Bölgesel özerklik ve "Latin Amerikalılık" vurgusu hâkimdir.
Küba'nın Durumu	Uzun süre dışlanmış/askıya alınmıştır.	Küba tam ve kurucu bir üyedir.
Temel Amaç	Pan-Amerikan işbirliği ve güvenlik.	ABD etkisinden bağımsız bölgesel diyalog ve entegrasyon.
Kurumsal Yapı	Yerleşik, büyük bir bürokrasiye sahiptir (Washington merkezli).	Daha esnek, zirvelere dayalı bir diyalog forumudur.

CELAC, Latin Amerika'da 2000 sonrası kurulan diğer örgütlerden hem yapısı hem de kapsayıcılığıyla ayrılmaktadır. Bölgesel entegrasyon konusunda henüz yetersiz olsa da farklı bölgelerdeki ülkelerle ve bölgesel örgütlerle işbirliği bakımından kıta dışına açılma konusunda daha aktif ve politika üretici durumdadır. Bunun dışında bölgesel olarak ABD, Kanada gibi Amerika kıtasının güçlü devletlerini dışarıda bırakılarak, diğer tüm devletlerin bu örgüte dahil edilmesi, bölge ülkelerinin ABD'nin dayattığı politikalar yerine birbirleriyle diyalog yoluyla politika üretebilmeyi temel bir hedef olarak ortaya koymaktadır.

4. Pasifik İttifakı (Alianza del Pacífico)

2011 yılında kurulan Pasifik İttifakı bölgedeki az üyeli örgütlerden biridir. Peru, Kolombiya, Şili ve Meksika tarafından kurulan örgüt temel olarak ekonomik bir işbirliği amacıyla oluşturulmuştur. Örgütü Pasifik Okyanusu'na kıyaslı olan dört devlet kurmuştur. Bu örgütün önemi; çok kısıtlı sayıda üyeye sahip olmasına karşın bu ülkelerin toplamda dünyadaki 8. büyük ekonomiyi oluşturmaları ve yaklaşık 225 milyonluk bir nüfusu kapsamalarıdır (Alianza del Pacífico, 2026). Mal, hizmet ve sermayenin serbest dolaşımı konusunda entegrasyon bu örgütün öncelikli hedefidir, diğer hedefi ise Asya-Pasifik pazarına açılmaktır. Lima Bildirgesi ile kurulan örgütün üye devletleri Pasifik Pumaları olarak da adlandırılmaktadır (George, 2014).

Pasifik İttifakı bölgesel ekonomik entegrasyonu hedeflemişken, potansiyeli ve ekonomik gücü sayesinde dünyanın çeşitli ülkeleri için önemli bir alternatif haline gelmiştir. İlk olarak 2013 yılında yapılan 7. Pasifik İttifakı zirvesinde Kosta Rika bu örgüte üye olmak için aday olmuş, Ekvador, Paraguay, Fransa, Portekiz gibi Latin Amerika'dan ve Avrupa'dan çeşitli ülkeler gözlemci olarak kabul edilmişlerdir. 2016 yılında ittifak üye ülkeleri arasında, ticareti yapılan

mallar üzerindeki gümrük tarifelerinin yüzde 92'sini kaldırmış ve yatırımcılar için 100 milyon dolarlık sermaye sağlamıştır. Pasifik İttifakı üyeleri bölgenin GSYİH'nin yaklaşık yüzde 40'ını oluşturmaktadır ve bölge ihracatının yüzde 55'ini gerçekleştirmektedir (Arnson, 2016). Asya-Pasifik arasında bir köprü olmak da amaçlardan biridir.

Pasifik İttifakı'nın önemli konularından biri diplomatik misyonlardır. İttifakı oluşturan ülkeler vatandaşlarının yurtdışında diplomatik hizmeti kolaylıkla alabilmesini sağlayacak ortak temsilcilikler açmıştır, Cali Bildirgesi ile üye dört ülke Gana'da ortak bir büyükelçilik açmış, Asya ve Ortadoğu'da ortak büyükelçiliklerin açılması kararlaştırılmıştır.

Pasifik İttifakı'nın en dikkat çekici ekonomik girişimlerinden biri olan borsaların entegrasyonu (MILA) konusudur. Entegre Latin Amerika Pazarı (MILA - Mercado Integrado Latinoamericano) ile Pasifik İttifakı ülkeleri olan Şili, Kolombiya, Meksika ve Peru arasındaki sermaye piyasalarının birleştirilmesi ile bölgenin yatırımcılar için daha likit ve çekici hale getirilmesi hedeflenmiştir. MILA, dört ülkenin borsa ve takas sistemlerini birbirine bağlayarak, tek bir platform üzerinden tüm üye ülkelerin hisse senetlerine erişim imkânı sağlamaktadır. Bu yapıya 2014 yılında son olarak Meksika'nın eklenmesiyle beraber oluşan ortak borsa yapısı, Latin Amerika'nın toplam piyasa değeri ve listelenen şirket sayısı bakımından en büyük borsalarından biri haline gelmiştir (Cracau ve Durán Lima, 2016).

Aşağıdaki tabloda Pasifik İttifakı'nın başarıları ve başarısız olduğu konular listelenmiştir, bu tablo örgütün geleceğinin hangi yöne evirileceğini de anlamayı kolaylaştıracaktır.

	Başarılar	Başarısızlıklar ve Zorluklar
Ticaret & Gümrük	Üye ülkeler arasındaki ürünlerin %95'inde gümrük vergileri sıfırlanmıştır.	Hizmet ticareti ve sermayenin tam serbestisi konusunda hukuki altyapı hala eksiktir.
Kurumsal Yapı	Az bürokrasi, esnek ve pragmatik bir karar alma mekanizması kurulmuştur.	Bazı uzmanlara göre "pazarlama/marka" başarısı, derin kurumsal entegrasyonun önüne geçmiştir.
Finansal Entegrasyon	MILA (Entegre Latin Amerika Pazarı) ile bölge borsaları birleştirilmiştir.	Üye ekonomiler arasındaki yapısal farklar (asimetri) tam uyumu zorlaştırmaktadır
Dış İlişkiler	Asya-Pasifik pazarına yönelik ortak ve güçlü bir bölgesel blok kimliği oluşturulmuştur.	Kosta Rika ve Ekvador gibi yeni adayların tam üyelik süreçleri beklenenden yavaş ilerlemektedir.
Sosyal Etki	Pasaportsuz seyahat ve ortak vize uygulamaları ile kişilerin dolaşımı kolaylaşmıştır.	Ekonomik büyümenin toplumun alt kesimlerine yayılması ve eşitsizliğin azaltılmasında etkili sınırlı kalmıştır.

Üye sayısı halen daha dört ülke ile sınırlı kalsa da Panama ve Kosta Rika örgütün üyelik sürecinde olan ülkelerdir ve 55 ülke de gözlemci statusündedir. Örgüt ticari bir bütünleşmeyi ve serbest ticareti hedeflemiş, geniş kapsamlı bir ekonomik işbirliği yapısı haline gelmiştir. Ancak örgütün Avrupa Kömür Çelik Teşkilatı'nda olduğu gibi bölgesel bir ekonomik yapıdan siyasi bir bütünleşmeye doğru gittiğini ve oradan da AB gibi bir siyasi birliğe dönüşebileceğini söylemek mümkün değildir. İttifak ülkeleri arasında bile var olan dengesiz ekonomik kapasiteler ve siyasi farklılıklar, örgütü siyasi ve toplumsal kapsamlı bir yapıya dönüştürmekten henüz uzaktır (Marchini, 2019:84).

Sonuç

Latin Amerika'da 2000 sonrasında değişen siyasi, ekonomik ve toplumsal yapılar farklı örgütlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Değişen dünya düzeniyle birlikte hem ABD politikaları eleştirilmeye başlanmış hem de bölgesel entegrasyon konusunda ABD gibi bir ülkenin etki alanının dışında yeni politikalar oluşturulmaya çalışılmıştır. Ortaya çıkan örgütlerin her biri politika ve kapsam bakımından birbirinden farklı olsa da ABD etkisinin azaltılması ve bölgesel işbirliklerinin artırılması bakımından benzer politikalar ortaya koymuşlardır.

Latin Amerika'da kurulan örgütlere dair ortaya konulabilecek başlıca sorun, ülkelerdeki değişen siyasi iktidarların o ülkelerin örgütler içerisindeki varlığını ve politikasını etkilemesidir. Ancak bu durum, ortaya çıkan örgütlerin önemini ve özgünlüğünü azaltmamaktadır. Her bir örgüt işleyiş, politika ve kapsam bakımından farklıdır ancak bölgede Simon Bolivar'la beraber başlayan bölgesel bir entegrasyon sağlanması bakımından farklı yöntemler ve yeni yollar ortaya koymaktadır.

Sırasıyla değerlendirilen ALBA, UNASUR, CELAC ve Pasifik İttifakı, Latin Amerika içerisinde farklı yapılar olarak ortaya çıkmış, kimi örgüt siyasi değişimlere bağlı olarak zayıflamış kimi örgüt ise güçlenerek, kapsamlı bir model olarak gelişmiştir. Latin Amerika'da 2000 sonrası ortaya çıkan örgütleri, sadece bölge içi bir model olarak değil, başka bölgelerde de uygulanabilir modeller olarak değerlendirmek mümkündür. Bunun yanında ABD'den farklı ve onun etkinliği dışında politika üretebilmeleri bakımından her birinin özgün değeri yüksektir.

Kaynakça

- ALBA Info. (2014). *What is the ALBA?* <https://albainfo.org/what-is-the-alba/>
- Alianza del Pacífico. (2026). What is the Pacific Alliance?. <https://alianzapacifico.net/en/what-is-the-pacific-alliance/>
- Arnson, C. J. (2016, Ağustos 3). Mercosur and the Pacific Alliance: Whither the relationship? Woodrow Wilson International Center for Scholars. <https://www.wilsoncenter.org/article/mercosur-and-the-pacific-alliance-whither-the-relationship>
- BBC News. (2016, Haziran 5). Cuba will never rejoin OAS over Venezuela row, says Castro. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-36454209>.
- Briones, Y. P. (2021). Una integración que no integra: Una mirada a la experiencia energética en la Unasur (An integration that does not integrate: A look at the energy experience at Unasur). *Comentario Internacional: Revista del Centro Andino de Estudios Internacionales*, 21, 149–174. <https://doi.org/10.32719/26312549.2021.21.8>.
- Calich, A. P. de M., Weber, L. A., Closs, M. B., ve Roberto, W. M. (2014). O papel do Brasil como indutor do processo de integração energética regional na América do Sul. *Revista Perspectiva*, 7(13), 103-120 (PDF). Seer UFRGS.
- Caribbean Community (CARICOM). *The Community of Latin American and Caribbean States (CELAC)*.
- Cracau, D., ve Durán Lima, J. E. (2016). The Pacific Alliance and its economic impact on regional trade and investment: Evaluation and perspectives. *Comercio Internacional*, 40860. Naciones Unidas Comisión Económica para América Latina y el Caribe (CEPAL).
- Çelik-Wiltse, E. (2006). “Hugo Chavez ve Venezuela’da Gelişen ‘21. Yüzyıl Sosyalizmi’”. *Birikim Aylık Sosyalist Kültür Dergisi*, 203: 37-43.
- de Sylos Cintra, R. H., ve de Oliveira, C. M. (2015). Sustainable energy integration: A real possibility in South America through the Unasur. *Revista Pós Ciências Sociais*, 12(23), 275–288. <https://doi.org/10.18764/2236-9473>.
- George, S. (2014). *The Pacific Pumas: An emerging model for emerging markets*. <https://pacificallianceblog.com/the-pacific-pumas-an-emerging-model-for-emerging-markets/>
- González Ginestet, T. A. (2014). *Telesur, in the attempt of being a regional public media* (Master’s thesis, Albert-Ludwigs-Universität Freiburg i. Br., Germany, and Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales – FLACSO, Buenos Aires, Argentina).
- Government of the Republic of Cuba. (2004, Aralık 14). Joint Declaration between Cuba and Venezuela. <http://www.cuba.cu/gobierno/discursos/2004/ing/d141204i.html>.

- Hirst, J. D. (2011). *A guide to ALBA*. Americas Quarterly. <https://www.americasquarterly.org/a-guide-to-alba/>
- Kirk, J. M. (2011). Cuban medical cooperation within ALBA: The case of Venezuela. *International Journal of Cuban Studies*, 3(2–3), 221–234.
- Kohl, B. (2010). “Bolivia Under Morales: A Work in Progress”. *Latin American Perspectives*, 37(3): 107 - 122.
- Khadorich, L., ve Jelifets, V. (2014, Kasım 17–21). *The impact of Latin American political integration on the evolution of the OAS*. Paper presented at the Human and Social Sciences at the Common Conference.
- Mallett, E., ve Kitchen, N. (2023). Neoclassical realism, policy paradigms and strategic change: understanding the US rapprochement to Cuba. *International Relations*. <https://doi.org/10.1177/00471178231185665>
- Marchini, G. (2019). La Alianza del Pacífico a ocho años de su creación. Balance crítico y perspectivas. 7, 75–109. <https://doi.org/10.17951/AL.2019.7.75-109>
- Muhr, T. (2013). *Counter – Globalization and Socialism in the 21st Century: The Bolivarian Alliance for the People of our America*. Routledge, Oxon.
- Nahuel, A.-G. (2012). “21st Century Regionalism in South America: UNASUR and the search for Development Alternatives”. *eSharp*, 18: 64 - 85.
- Palestini Céspedes, S., ve Agostinis, G. (2014). Constructing regionalism in South America: the cases of transport infrastructure and energy within UNASUR. Social Science Research Network. <https://doi.org/10.2139/SSRN.2458355>
- Phillips, T. (2016). *UNASUR-GRID: Financing Sustainable Energy Sovereignty with the Bank of the South* (Vol. 18). Emerald Group Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S2051-503020160000018004>
- Portales, C. (2012). CELAC: A voice for Latin America and the Caribbean? Norwegian Peacebuilding Resource Centre (NOREF). <https://www.files.ethz.ch/isn/137613/CELAC.pdf>
- teleSUR English. (2025, Aralık 30). *About us*. <https://www.telesurenglish.net/about-us/>
- UNESCO Institute for Lifelong Learning. (2021). *«Yo, Sí Puedo» programa de alfabetización en Cuba*. <https://lifelonglearning-toolkit.uil.unesco.org/index.php/es/node/86>.
- U.S. Mission to the Organization of American States. History of the OAS. <https://usoas.usmission.gov/history-of-the-oas/>
- Yaffe, H. (2009). Cuban Development: Inspiration for the Bolivarian Alliance for the Americas (ALBA). *Journal of Iberian and Latin American Research*, 15(2), 143–160. <https://doi.org/10.1080/13260219.2009.11090854>.